

Zondag 11 maart 2018

TivoliVredenburg - Grote Zaal - 20.15 uur

COMPOSER ON STAGE

Frederic Rzewski

Daan Vandewalle, piano

Huib Ramaer, interview en presentatie

Frederic Rzewski *1938

Songs of Insurrection (2016) (Nederlandse première, in opdracht van Concertgebouw Brugge & TivoliVredenburg)

I. (op basis van *Die Mohrsoldaten*)

II. (op basis van *Fischia il vento*)

III. (op basis van *Ain't Gonna Let Nobody Turn Me Around*)

IV. (op basis van *Foggy Dew*)

V. (op basis van *Grândola, Vila Morena*)

VI. (op basis van *Los Cuatro Generales*)

VII. (op basis van *O vogel, O vogel*)

Met *Songs of Insurrection* voegt de Amerikaanse componist Frederic Rzewski een mooi werk toe aan een reeks met politiek geïnspireerde composities. In *The People United Will Never Be Defeated!* onderwierp hij dit Chileense vrijheidslied aan 36 sprankelende variaties. Dit keer koos hij zeven bekende verzetsliederen uit de hele wereld als basismateriaal voor een pianocyclus. De liederen zijn duidelijk herkenbaar en hun tegelijkertijd strijdvarende en melancholische karakter wekt bij de luisteraar warme gevoelens op van solidariteit en empathie met de onderdrukten. Rzewski plaatst een citaat van Walt Whitman als motto boven de partituur: 'Vivas to those who have fail'd!'. Ook wanneer de overmacht (te) groot is, is verzet tegen het fascisme een verdomde plicht: inderdaad, een combinatie van strijdbaarheid en verlies. De geselecteerde strijdlieder kunnen als volgt gesitueerd worden:

1. **Die Mohrsoldaten** ontstond in Börgermoor, een nazi-kamp voor communisten. Het langzame marsritme, de mineur toonaard en de vele herhalingen roepen beelden op van dwangarbeid in penibele omstandigheden. De gevangenen moesten turf steken (Mohr). Dit werd een van de bekendste antifascistische liederen in Europa, zeker nadat het ook in de Spaanse Burgeroorlog weerklonk.

2. In **Katyusha** bezingt een meisje haar geliefde aan het front: zolang hun liefde duurt, zal ook het vaderland verdedigd worden. Het lied werd zeer populair tijdens de Duitse invasie van de Sovjet-Unie in 1941. Adaptaties in het Italiaans (*Fischia il vento*) en het Grieks (*Hymne van Eam*) zouden nadien het antifascistisch verzet in die landen steunen. Ook bij ons werd het lied populair in de uitvoering door het Koor van het Rode Leger (*Rastsvetali iabloni i grushi, poplyli tumany nad rekoy*).

3. **Ain't gonna let nobody turn me around** is een 19e-eeuwse gospelmelodie die in de jaren 1960 uitgroeide tot een bekend verzetslied in de Burgerrechtenbeweging en de emancipatiestrijd van de zwarte bevolking in Amerika.

4. **Foggy Dew** is een lers verzetslied tegen de Britse bezetting. Het ontstond in 1919, kort na de bloedige onderdrukte Easter Rising, een poging om de Britten uit Ierland te verjagen. Het zou tot 1921 duren vooraleer Ierland een onafhankelijke staat werd.

5. Toen Zeca Afonso's lied **Grândola, Vila Morena** op 25 april 1974 uitgezonden werd op de Portugese radio ontketende dit een opstand die zou leiden tot de val van dictator Marcello Caetano en tot de inrichting van Portugal als een democratische staat. De omwenteling verliep grotendeels gewelddoos, en kreeg daarom de naam Anjerrevolutie. Opmerkelijk is de strikte tekstopbouw. Elke strofe bestaat uit vier regels, telkens gevolgd door een herhaling van de regels van achteren naar voren.

6. **Los Cuatro Generales** is gebaseerd op een tekst van Federico García Lorca. Hij roept de bittere strijd om Madrid op tussen de Internationale Brigade, gesteund door de Madrilenen en de troepen van dictator generaal Franco.

7. **Oh vogel, oh vogel** is een populair volkslied uit de Koreaanse Boerenopstand ('Donghak') van 1894-95. Die rebelle werd neergeslagen met de hulp van Japanse troepen. De blauwe vogel in de tekst staat voor een Japans soldaat, gekleed in een blauw uniform, die zich in de velden verbergt.

Rzewski rangschikt deze liederen op een manier die voldoende contrast biedt in een lang werk voor piano solo. Ritme, melodie en karakter van de opeenvolgende liederen verschillen dermate van elkaar dat de aandacht gaande gehouden wordt. Bovendien ordent de componist de liederen volgens het harmonisch principe van de kwintencirkel. *Die Mohrsoldaten* staat in de toonsoort cis-mineur, de volgende liederen staan in fis, b, e, a, d en g, waarvan zowel de majeur- en mineurversies als andere modale varianten voorkomen. Daarmee verwijst Rzewski naar historische pianocycli van Chopin (*Préludes*, opus 28), Skrjabin (*Préludes*, opus 11) of Sjostakovitsj (*Preludes en fuga's*, opus 84), die de tonale cirkel eveneens sluiten door de tonaliteit van de delen in kwintverhouding te plaatsen. Zoals bij deze componisten spreekt uit Rzewski's ordening van de *Songs of Insurrection* het verlangen om harmonische richting en tonale geslotenheid te bereiken. Wie weet worden er later nog vijf liederen (in c, f, bes, es en as/gis) toegevoegd om de kwintencirkel helemaal rond te maken?

Ondanks enkele wijzigingen zijn de melodieën doorgaans goed herkenbaar, zeker bij hun eerste presentatie. Haast alle verzetsliederen hebben een strofische opbouw, waarin verschillende strofen telkens op dezelfde muziek gezongen worden. Dat biedt Rzewski de gelegenheid om zijn fenomenale variatiekunsten in te zetten. Strikt genomen zijn de zeven secties niet opgebouwd in de 'thema met variaties'-vorm (zoals *The People United*). Omdat dit een tekstloze instrumentale compositie is, kan Rzewski slechts muzikale middelen inzetten om contrast tussen de strofen te creëren. Ritmische, harmonische en melodische variaties van de melodie, registercontrasten, dynamiek, articulatie en de afwisseling tussen verschillende zettingen (melodie solo of met begeleiding, akkoorden, polyfonie) zijn technieken die al geruime tijd in de klassieke muziek gangbaar zijn. Rzewski zet ook middelen uit de avant-gardemuziek in, zij het spaarzaam. *Grandola, Vila Morena* begint en eindigt met percussiegeluiden: de pianist klopt met de vuisten onder het klavier of op het deksel dat het klavier afsluit. In *Oh vogel* bespeelt hij ook het binnenste van de piano: kloppen op kruisbalken, tokkelen op de snaren (pizzicato) die soms snel afgedempt worden ('mute pizzicato'), harmonieken. In liederen twee, drie, vijf, zes en zeven biedt Rzewski de uitvoerder de mogelijkheid een improvisatie te integreren. De plaats staat exact aangeduid: doorgaans gaat de improvisatie de laatste presentatie van het betreffende lied vooraf. Rzewski geeft in de partituur duidelijk aan dat deze improvisaties slechts een optie zijn en dat ze niet mogen gepland worden, met inbegrip van de beslissing om ze wel of niet te doen. Voor een mogelijke improvisatie in het laatste lied (*Oh vogel*) suggereert hij dat ze tamelijk lang en gevarieerd kan zijn, en dat ze vogelroepen kan evoceren.

Mark Delaere

Rzewski: politiek en protest

Songs of Insurrection, Coming Together, No Progress Without Struggle, The Price of Oil ... De titels van Frederic Rzewski's composities maken duidelijk dat deze man met de echte wereld omgaat. Zijn politieke overtuigingen werden al heel vroeg gevormd in, jawel, zijn pianolessen. Daar vulde Rzewski's linkse pianoleraar zijn muziekonderwijs aan met algemene ideeën over de maatschappij, de politiek en de actualiteit. Zo leerde de jonge Rzewski voor het eerst over radicale figuren als Marx, Freud, Schönberg en Sjostakovitsj. Het zaadje dat Rzewski's pianoleraar zaaide, zou in de jaren 1960 tot bloei komen, toen Rzewski in contact kwam met componisten als Cornelius Cardew, Christian Wolff en Louis Andriessen. Het vluchtige politieke klimaat van de tijd leidde deze componisten tot het componeren van stukken die de politieke realiteit en ideologische kwesties weerspiegelden. Rzewski was hierop geen uitzondering. Maar, in tegenstelling tot sommige van zijn tijdgenoten als Pierre Boulez en Elliott Carter, pakte Rzewski deze kwesties in zijn muziek aan zonder de tonaliteit los te laten. Dit is meteen te horen in zijn werk voor

piano, *The People United Will Never Be Defeated!*, een kolossale reeks van 36 variaties die aan Bachs *Goldbergvariaties* of Beethovens Diabelli-varianties doet denken. Rzewski koos voor een Chileens vrijheidslied van Sergio Ortega uit 1973 als basis voor de reeks om aandacht te vestigen op de politieke onrust in Chili en de rol die de Verenigde Staten hierin speelde. Het resultaat is een mengeling van stijlen en technische virtuositeit die zelden in moderne muziek samenkomen, verwerkt in een stuk van bijna een uur dat doet denken aan de contrapuntische complexiteit van Bach, de virtuoze flair van Chopin of Liszt, elementen van jazz en de hartstocht van Beethoven. Rzewski heeft allerlei maatschappelijke vraagstukken in zijn muziek aangepakt. Zo componeerde hij *Coming Together* in de nasleep van de gevangenisopstand van 1971 in Attica, New York, waarin de gevangenen betere levensomstandigheden eisten. Boven een ziedend oproer van geluid herhaalt Rzewski fragmenten uit brieven van gevangene Sam Melville, een van de leiders van de rel die tijdens het geweld in Attica stierf. In *Winnsboro Cotton Mill Blues* gaat Rzewski om met de gevolgen van de industrialisering. De titel verwijst naar een arbeiderslied dat geleidelijk opgeslokt wordt door muziek, even meedogenloos stuwend als een industriële motor. Rzewski volgt de progressieve principes waarvoor hij staat; zijn partituren zijn online beschikbaar en hij moedigt de verspreiding van zijn opnames op YouTube aan. Hoewel hij niet gelooft dat muziek invloed heeft op de politiek, zegt hij: 'Maar je moet schrijven alsof het zou kunnen. Want zeker ben je nooit ...' Rachel Perfecto (bron: *The New York Times: The Composer Frederic Rzewski: In His Notes, Protest and Politics.*)

Daan Vandewalle studeerde bij Claude Coppens (Koninklijk Conservatorium Gent) en bij Alvin Curran (Mills College in Oadland). Als solopianist maakte hij zijn debuut op het Ars Musica-festival in 1992. Inmiddels geniet hij internationale faam als uitvoerder van 20e-eeuwse en hedendaagse pianoliteratuur, met een sterke aandacht voor de Amerikaanse experimentele traditie. Zijn repertoire omvat werk van componisten als Ives, Ligeti, Lutoslawski, Rzewski, Curran, Ablinger en Wolff. Als improvisator werkt hij samen met musici als Fred Frith, Barry Guy en Sonic Youth. Vandewalle concerteerde in gerenommeerde concertzalen als het Théâtre du Châtelet (Parijs), Auditorio Nacional de Música (Madrid), Lincoln Center (New York), Carnegie Hall (New York) en op het Prague Spring Festival. Hij doceert piano aan het Conservatorium van Gent.

Dit concert wordt opgenomen door de NTR en live uitgezonden op NPO Radio 4, presentatie Christiaan Kuyvenhoven. Ga voor meer informatie naar: www.radio4.nl/avondconcert.

ntr: